

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема: „Монтесори-педагогика в предучилищното образование на Испания и България“, представен от Михаела Христова Войнова, докторант на редовно обучение във Факултета по педагогика при Югозападен университет „Неофит Рилски“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.2. Педагогика.

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, ФНПП.

В началото искам да отбележа мотото на рецензираната дисертация („Детският дом не беше истинско училище, а нещо като измервателна машина“ – по Мария Монтесори), което характеризира, както оригиналните експерименти на забележителната италианка, така и активната ѝ социално-творческа дейност по целия свят (Жената на ХХ век). Затова дори само идеята за проучване на нейната педагогическа система и възможностите за приложението ѝ в България е актуална и полезна алтернатива. Също така, Михаела Войнова е направила още и научно изследване на метода Монтесори в Испания със сравнителен анализ на приложението му в България, т.е. тя е извършила успешна творческа теоретико-приложна дейност и от този аспект също покрива изискванията за съответния ранг научно-образователни разработки.

Михаела Христова Войнова е докторант на Факултета по педагогика от 2012 г., а освен, че е изпълнила отлично всички свои задължения по докторантската ѝ програма, тя е избрана за хоноруван асистент към катедра ПНУП по учебните дисциплини „Педагогика на Мария Монтесори“ и „Практикум по педагогика на Монтесори“ (семинарни и практически занятия със студентите от втори курс, ОКС – бакалавър, редовно и задочно обучение) – очевидно тази преподавателска дейност също е свързана с темата на дисертацията, извършвана през учебните 2014-2015 и 2015-2016 години. Същевременно трябва да подчертая още един важен факт от подготовката на М. Войнова и разработката на дисертацията ѝ, който е ключов за сравнителните изследвания – през м. май 2014 г. (тя владее добре испански език) е в Испания – по Проект за едномесечно обучение на докторанти и постдокторанти към МОН специализира в Universidad Complutense de Madrid (Университет

Комплутенсе в Мадрид). М. Войнова посещава Colegio Montessori - Parque Conde de Orgaz – където прилагат метода Монтезори. Доказателство за целенасочеността на усилията на М. Войнова е сътрудничеството ѝ с детските градини по Монтезори педагогика в София (Камелини Монтезори; Монтезори Хай и др.). В този контекст мога да направя обобщението, че М. Войнова е отговорен и задълбочен докторант от съвременен тип, ерудиран и коректен търсещ учен.

Цялата научна продукция на М. Войнова, в която са отразени разработки по темата на дисертационния ѝ труд се състои от следните заглавия:

Войнова, М. (2013). Идеите на Монтезори – модерната класива (Концептуални тезиси) – Годишник на Факултета по педагогика, Педагогическа наука – теория и практика, Книга I, стр. 199 – 210, Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград.

Войнова, М. (2015). Свободата е отговорността за действие. 145 години от рождението на Мария Монтезори (1870-1952). Научно списание Педагогика, Година LXXXVII, Книжка 5, стр. 708-720, Национално издателство за образование и наука „Аз буки“, София.

Войнова, М. (2015). Дидактичният материал в метода „Монтезори“ – Годишник на Факултета по педагогика, Книга II – под печат

Voynova M. (2016). Contemporaneity of the reformation ideas of Dimitar Katsarov (First half of the 20-th century). Internacional Scientific and Practical Conference “World Science. № 2 (6), Vol. 5, February 2016.

Следва да се подчертае, че със своите научни публикации М. Войнова покрива изцяло изискванията на правилника на Югозападния университет за докторантурите и е допусната до публична защита. От така представените публикации заслужават внимание оригиналните „концептуални тезиси“ на М. Войнова относно идеите на Монтезори и определянето им за „модерна класика“. Сполучливи са, според мен, и нейните авторски тълкувания на „свободата като лична отговорност за действието“ не само на детето, а закономерно и на възрастните хора – особено в нашето време.

Определено считам, че дисертационното изследване на М. Войнова е сравнително-педагогическо, т. е. нейните научни проучвания са насочени, от една страна – върху приложението на Монтезори педагогиката в Испания, както в процеса на историческото развитие, така и при съвременното състояние на предучилищното образование, а от друга страна – по същия начин (както задължително е при сравнителните изследвания) и върху метода Монтезори в историята на българското предучилищно възпитание и по-специално – относно съвременното експериментиране с него за частни детски градини в България. В този

смисъл може да се приеме, че резултатите от сравнително-педагогическото проучване с техните същностни приноси са удовлетворяващи и насърчителни.

Следва да се подчертае, че разработката на М. Войнова е на високо научно равнище, а стилът е строго научен. Подходът е аналитико-синтетичен, с добър коментар на историческия и съвременния социално-педагогически процес на приемането и прилагането на Монтесори педагогика в двете държави на ЕС – Испания и България, като са използвани качествени научни методи на сравнително-педагогическите изследвания. Резултатите на това проучване имат значение за осъвременяването на българското предучилищно образование в духа на европейските директиви и поставянето на метода Монтесори на по-широка научна основа в днешното обществено-педагогическо пространство. Затова приемам и подкрепям оценките и твърденията на М. Войнова относно перспективните възможности за приложението на Монтесори педагогиката в съвременното предучилищно и училищно образование на България.

Ето защо като принос на М. Войнова към традиционните сравнително-педагогически изследвания в сферата на предучилищното образование може да се приеме включването на актуални теоретични анализи върху днешната Монтесори педагогика по света, в Испания и у нас. Доказателство за такава оценка е целият дисертационен труд и особено, синтеза на цивилизационните идеи и ценности на педагогическата система на Мария Монтесори (философията за космическото образование; свободната самодейност на детето в опитите „проба-грешка“; дидактичният материал на саморазвитието на детската личност и пр.). Особено важно в тази насока е съдържанието на заключението с резултатите от изследването и перспективните възможности. Определено може да се твърди, че по своята структура и съдържателна същност, по своя концептуален замисъл, широта и задълбоченост, трудът на М. Войнова е самостоятелно и оригинално научно съчинение.

Структурирането на дисертационния труд на М. Войнова е съобразено с класическия дедуктивен подход – от общото (педагогиката на Монтесори) към частното – приложението ѝ в Испания и България. Закономерно рецензираната научна разработка е с постановка, три глави с обобщения, заключение, библиография и приложения.

Постановката на рецензираната дисертация е много задълбочена в идеен и прагматичен аспект, с преобладаващ обхват на чуждестранни автори в предварителното проучване. Приемам за отлично определени концептуалните елементи на изследването (обект, предмет, цел, задачи, теза и пр.), като зависимости и педагогическа целесъобразност. Оправдани

са очакванията на автора за собствени приноси в процеса на проучването и заключителните анализи.

Глава първа е посветена на резултатите от теоретичното изследване за научните основи на Монтесори-педагогиката, като структурата включва три точки:

Философия на самообразованието.

Педагогика на свободното действие.

Дидактичен материал.

М. Войнова е направила собствен прочит на идеите и експериментите на Монтесори, а в крайна сметка тя е постигнала оригинални тълкувания на нейните постановки, което се демонстрира и в самата подредба на точките в първа глава. В обобщението на главата прави впечатление умелото очертаване от М. Войнова на „*значението за по-нататъшната работа*” по темата на три доказани твърдения на Мария Монтесори“, а именно:

„1. Сензорната култура на детето трябва да е водеща задача на предучилищното образование“.

„2. Децата трябва да са водещите субекти в образователните взаимодействия“.

„3. Смислът на образователните усилия трябва да е в Изкуството за доброто използване на живота, в Работата и в Хигиената на интелигентността“.

Резултатите от сравнителното изследване на Монтесори-педагогиката в предучилищното образование на Испания са съдържанието на **глава втора** на труда на М. Войнова. И тук изследването е от общото към частното и единичното, от историята към съвременността, от началото през постиженията до проблемите и възможностите днес. Безспорно водеща е точка трета за Монтесори-педагогиката в Испания, тъй като такава е една от водещите задачи на това проучване. Затова приемам обобщението на М. Войнова, че „в предучилищното образование на Испания методът на Мария Монтесори не е модел на държавните детски градини, а само тяхна идейно-творческа и организационна алтернатива“ (така, според мен, е и в останалите държави по света). Съгласен съм с извода, че „въпреки прекъсванията в историческия процес и някои идейни интервенции от последователи на Монтесори, в Испания на практика все още се прилага оригиналният метод Монтесори“.

Логично сравнителното проучване засяга и проблемите при прилагането на метода „Монтесори“ в предучилищното образование на България, което е и предмет на **глава трета** от дисертацията. Ето защо, тук М. Войнова основателно подхожда историко-педагогически. Според нея, за изследването най-съществени са резултатите върху

съвременността, т.е. педагогическите практики в България по модела на Монтесори-педагогика от началото на ХХІ век. Естествено акцентите падат върху водещите „Камелини Монтесори“ и „Монтесори Хай“. Според мен, тук всъщност най-ценен е направеният сравнителен анализ на приложението на метода Монтесори в испанското и българското предучилищно образование (т. 4). Обобщенията и в трета глава са синтез по отношение оптималната и цялостната динамично подготвена среда на М. Монтесори: за самостоятелни практически действия чрез „проба-грешка“; за изследователски опити с дидактични материали за работа („импулса-водач“); за свободна личностно-творческа работа за конкретен „продукт“.

Заключението на дисертацията е в съдържателен план, предимно теоретично, без да се търси непременно конкретен практико-приложим модел на метода Монтесори и в България. Приемам, че методът Монтесори може би е един от правилните отговори на „модерния днес прагматизъм на целеобразуването и стимулирането на индивидуалността при децата от новия ХХІ век“.

Заключение

Предметът на изследването за Монтесори-педагогика при предучилищното образование в Испания и България показва как предварителното уточняване на смисъла, който при инпретирането на резултатите се влага в основните *работни понятия* (ключовите думи): предучилищно образование, жизнена енергия, саморазвитие, педагогика, личност, цел, среда, свобода, дисциплина, организация, директорка-ръководителка, метод – дава възможност тези научни понятия да се използват така, че да са в съзвучие с речника на Монтесори и нейната педагогическа теория. Съобразно тук представените научни резултати и техния анализ може да се приеме, че целта и задачите на това теоретично сравнително педагогическо изследване са постигнати. Направеният сравнителен анализ на резултатите от паралелните проучвания на терен върху прилагането на Монтесори-педагогика в Испания и България показва, че и в двете европейски държави се работи по оригиналната методична система на Мария Монтесори – и като научен подход, и като мениджмънт, и като методика. Определено считам, че необходимо да се изясни по-задълбочено дали има ли противоречия между метода Монтесори и другите методи на образование в детските градини на България и по света? Реални са социалните потребности от метод „Монтесори“ и в двете проучвани страни на ЕС, които по този начин комплексно и динамично се удовлетворяват с личностен и обществен

резултат. Социалнопедагогическата работа по Монтесори-педагогика се осъществява дуално – от една страна, с частни инициативи на юридически лица и неправителствени организации, а от друга – с подкрепата на държавата. Ето защо и изводите обхващат следните три аспекта или възможности като алтернатива: социално-педагогически; организационно-управленски; дидактично-методични. Авторската справка за основните приноси на М. Войнова, отразяват постиженията ѝ на фона на днешната българска предучилищна педагогика.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение, както и на Правилника за развитие на академичния състав. Приложеният към него автореферат отразява същността на изследването и коректно представя приносите от него.

Като имам предвид актуалността и значимостта на проблема в дисертационния труд, резултатите от сравнително-педагогическото изследване и изведените закономерности в теоретико-приложен аспект – съвременен теоретичен равнище и приложимост в педагогическата практика, предлагам на Научното жури да присъди на докторант **Михаела Христова Войнова** образователната и научната степен „доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика.

София, 06.07.2016 г.

проф.д-р Божидар Ангелов